

هدف ما در تنگه هرمز

چيست؟

کورش احمدی

دیلیمات‌پیشین

در ۱۲ روزی که از امضای یادداشت تفاهم گذشته، در برخی حوزه‌ها به‌ویژه اجرای ماده ۱۰ درباره صادرات نفت و... پیشرفت‌های خوبی حاصل شده است. درباره لبنان نیز به نظر می‌رسد بعد از تنش‌های اولیه نوعی واقع‌بینی و انعطاف از سوی همه طرف‌ها در حال شکل‌گیری است که می‌تواند برای مدتی مبنای ثبات باشد. آنچه موجب نگرانی است، اجرای بند ۵ درباره تنگه هرمز است. دو طرف تفاسیر متفاوتی در این مورد دارند. طرف ایرانی با تکیه بر عبارت «انجام ترتیبات برای عبور کشتی‌های تجاری» تأکید می‌کند که تردد کشتی‌ها باید مطابق نظر ایران باشد. طرف‌های مقابل مدعی‌اند که «انجام ترتیبات» درباره بازگشایی تنگه و اقدامات ذکرشده در جمله دوم مانند «برداشتن موانع فنی و نظامی و مین‌زدایی» است و نه تعیین مسیر تردد کشتی‌ها. آنچه موجب تنش اخیر شد، اقدام عمان و سازمان دریانوردی بین‌المللی مبنی بر اعلام مسیری در جوار سواحل عمان بود با ادعای اینکه هدف آن تردد و عمدتاً خروج دریانوردان محبوس در خلیج فارس است. ایران این اقدام را تخلف از یادداشت‌تفاهم دانست و خواستار توقف تردد در آن مسیر شد و متعاقباً پهپادهایی نیز به سوی برخی از کشتی‌های عبوری شلیک شد. واکنش آمریکا نیز عملاتی در چند نوبت به اهدافی در سواحل ایران بود. افزایش تنش به این شکل موجب شد سرنوشت مذاکرات فنی بین ایران و آمریکا زیر سؤال برود، که ظاهراً با توافق درمورد انجام مذاکراتی در قطر با هدف تمرکز بر مسئله تنگه هرمز تا اینجا به خیر گذشته است. سؤال اساسی این است که مقامات ایرانی در تنگه هرمز در پی چه هستند و رویکرد و رهیافت راهبردی آنها چیست. برخی شواهد که در پی اتفاقات چند روز گذشته نیز تقویت شده، حاکی از آن است که تهران در پی عبور خطوط تفکیک ترافیک دریایی (TSS) از دریای سرزمینی ایران است.

یادداشت

ارمنستان

در مسیر فرصت یا ریسک

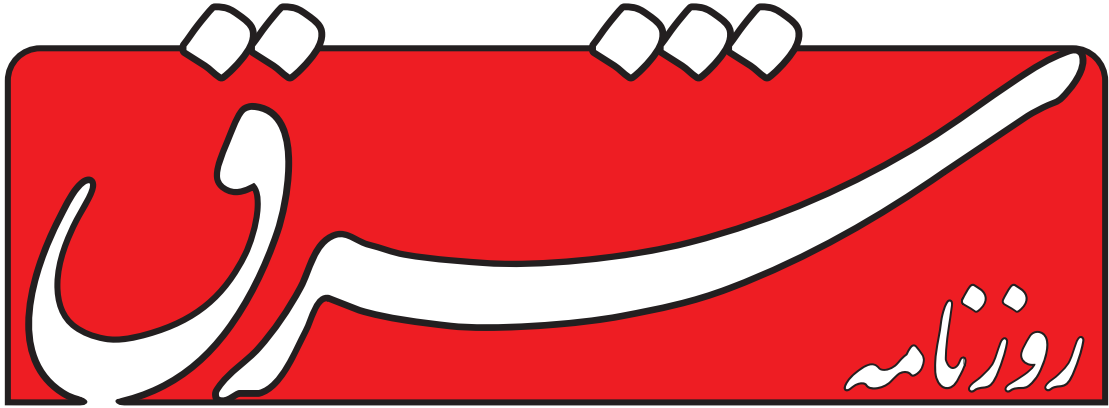
حامد نقی‌اوغلو

کارشناس سیاست خارجی

در فضای خالی از معادلات سنتی قفقاز که مسکو در آن عقب‌نشسته و تهران فاقد طرحی ساختاری است، واشینگتن با یک محاسبه زمانی دقیق و تضای معاهده‌های راهبردی، ارمنستان را در آستانه یک دوگانگی تاریخی میان وابستگی به روسیه و ورود به معماری غرب قرار داده است. روسیه پس از جنگ ۲۰۲۰ و ناکامی در کردیدور لاجین، حضور کمرنگ‌تر از هر زمان در جنوب قفقاز دارد و ایران هنوز چارچوبی برای حضور ساختاری ارائه نکرده است. در این خلا، واشینگتن دقیقاً ۱۲ روز پیش از انتخابات پارلمانی ارمنستان با امضای مارکو روبیو معاهده مشارکت راهبردی را ثبت کرد تا وزن معادله را به نفع خود تغییر دهد. این زمان‌بندی، ارمنستان را در آستانه یک انتخاب تاریخی قرار می‌دهد. ارمنستان پیش از این، قانون الحاق به اتحادیه اروپا را تصویب کرده و مشارکت در چارچوب امنیت جمعی به رهبری روسیه را متوقف ساخته، اما همچنان به گاز ایران‌انه روسیه با قیمت ۱۷۷.۵ دلار وابسته است. این سند، ایران را میان دو مسیر معلق می‌گذارد؛ تاووم وابستگی به روسیه یا ورود به معماری غربی. فاصله کوتاه امضا تا رای‌گیری، وزن سیاسی تصمیم را دوچندان کرده است. امضای روبیو، ارمنستان را به نقطه اتصال در شبکه جدید آمریکا در جنوب قفقاز تبدیل می‌کند. واشینگتن با این سند، قفقاز را به زنجیره‌ای از مدیریت تا شمال ایران پیوند می‌زند که در دوره جدید «مسیر ترامپ» نام گرفته، مسیری برای کاهش نقش انحصاری بازیگران سنتی، بنابراین قفقاز برای تهران فقط یک مرز نیست؛ بلکه کلیدی ترانزیت، انرژی و ارتباطات است که می‌تواند فشار را کاهش داده یا تشدید کند. دامنه همکاری‌ها فراتر از امنیت معمول است، از انرژی هسته‌ای و راکتورهای مدولار تا مواد معدنی حیاتی، فناوری‌های پیشرفته، هوش مصنوعی و فضا. مشارکت در مأموریت‌های آرتیس و پایگاه ماه ناسا، نشان می‌دهد که این سند، ورود ارمنستان به زنجیره فناوری غربی و اقتصاد دانش‌بنیان است.

ادامه در صفحه ۵

سه شنبه ۹ تیر ۱۴۰۵
۱۵ محرم ۱۴۴۸
۳۰ ژوئن ۲۰۲۴
سال بیست‌ودوم
شماره ۵۴۲۰
۴۰ هزار تومان
۸ صفحه

۲۵ هزار رأی آینده سیاسی بریتانیا را نوشت

۴

در «شرق» امروز می‌خوانید: گواهینامه زنان؛ آنچه قانون ممنوع نکرده، نمی‌توان ممنوع کرد • فوتبال، امید و مردم ایران • عملیات غیرممکن بارسا • روان‌شناسی اعتراض ایرانیان

انسداد تنگه هرمز رقابت بین اسرائیل و ترکیه را برای تصاحب مسیرهای جایگزین منطقه تشدید کرد؛

جدال کریدورها

این گزارش را در صفحه ۳ بخوانید

واکاو آرایش نوین معادلات راهبردی منطقه در گفت‌وگو با ما شاء الله شمس الواعظین

تندروها و سرنوشت مذاکرات

این گفت‌وگو را در صفحه ۷ بخوانید

گفت‌وگو با فاروق شهیج، شاعر و نویسنده بوسنیایی

همه می‌خواهند فاشیست باشند!

این گفت‌وگو را در صفحه ۷ بخوانید

یادداشت

اسماعیل خلیلی؛ اندیشمندی در جست‌وجوی امکان علم در ایران

احسان هوشمند - حسین نوری‌نیا

اسماعیل خلیلی را نمی‌توان تنها یک پژوهشگر علوم اجتماعی یا عضو فعال انجمن جامعه‌شناسی ایران دانست، او به گروهی از جامعه‌شناسان تعلق دارد که جامعه‌شناسی را نه صرفاً یک رشته دانشگاهی، بلکه شیوه‌ای برای فهم ایران می‌دانند. مسئله اصلی او، بیش از آنکه توصیف مسائل اجتماعی باشد، اندیشیدن درباره شرایط شکل‌گیری علم، عقلانیت و دانش در جامعه ایران بود. از همین رو، جامعه‌شناسی معرفت و علم برای او نه یک حوزه تخصصی محدود، بلکه درجه‌ای برای فهم تاریخ، فرهنگ و سرنوشت ایران به شمار می‌رفت. جامعه‌شناسی در ایران، با وجود آنکه کمتر از یک قرن از عمر دانشگاهی آن می‌گذرد، مسیر پرفراز و نشیبی را پیموده است. این رشته از آغاز، میان دو انتظار متفاوت قرار داشت؛ از یک سو انتظار دستگاه برنامه‌ریزی و مدیریت کشور برای ارائه راه‌حل‌های کاربردی و از سوی دیگر، گرایش بخشی از دانشگاهیان به نقد اجتماعی و تغییرخواهی. در یک سو، جامعه‌شناسی سیاست‌گذار و در سوی دیگر جامعه‌شناسی ایدئولوژیک. اسماعیل خلیلی نیز در همین بستر تاریخی به جامعه‌شناسی روی آورد، ولی آگاهانه مسیری دیگر را انتخاب کرد. او که تحصیل در پزشکی را رها کرده بود،

یادداشت

چه کسانی از سرمایه‌گذاری خارجی می‌ترسند؟*

حسین چگکو

کارشناس اقتصادی

«بهبود قابلیت اقتصادی کشورها در جهان، موکول به صنعتی شدن آنهاست. چنین کاری هم فقط از طریق افزایش انباشت سرمایه و افزایش سرمایه‌گذاری، شدنی است... سرمایه‌گذاری خارجی بزرگ‌ترین رویداد تاریخی قرن نوزدهم بود.»

گروهی از اقتصاددانان و استادان دانشگاه طی نامه‌ای سرکشاده ضمن بیان مخالفت خود با مذاکره با آمریکا و فسخ موقت خواندن آن برای دردهای اقتصادی ایران، موضوع سرمایه‌گذاری خارجی تفاهم‌نامه ایران و آمریکا را نیز به نفع سرمایه‌گذاران خارجی و نه کشورهای دانسته و بر استفاده از منابع داخلی تأکید کرده‌اند. این افراد دلایل خود برای مخالفت با سرمایه‌گذاری خارجی را چنین برشمرده‌اند: «در سرمایه‌گذاری خارجی، قطعیت سود برای طرف خارجی بیش از کشور سرمایه‌پذیر است، چراکه او با محاسبات فنی و اطمینان از سود حاصله وارد شده است، درحالی‌که انتقال سرمایه‌گذاری برای میزبان منوط به عوامل متعدد حکمرانی و سیاسی از قبیل انتخاب مناسب صنعت، پیش‌بینی انتقال فناوری و آموزش نیروی متخصص، عدم فساد، وجود قوانین دقیق و دیدگر عوامل دارد. لذا پیشنهاد سرمایه‌گذاری خارجی مذکور، بیش و پیش از اینکه برای ما موهبت باشد برای دشمن فرصتی مغفتم به شمار می‌آید.» (فارس - ۱۴۰۵/۴/۴)

۱- سرمایه‌گذاری خارجی نه فقط تأمین مالی بلکه ارتقای فناوری، توسعه مهارت و مدیریت برای ارتقای توان نیروی کار داخلی، توسعه بازارهای صادراتی، افزایش استاندارد تولیدات داخلی و... است. طبعاً چنین حرکتی نیازمند امنیت اقتصادی و ایجاد یک فضای حقوقی، اجتماعی و سیاسی است که در چارچوب آن، طرح‌های سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های اقتصادی بتوانند از آغاز تا مرحله بهره‌برداری و پس از آن بدون اخلاص و آشفتگی‌های بیرونی انجام شود. در جمله این مختصات عدم احترام به حق مالکیت و مصادرته دارایی‌ها و سرمایه‌توسط دولت، تصویب قوانین، دستورالعمل‌ها و سیاست‌های جدید محدودکننده، ناآرامی محیطی و بی‌ثباتی سیاسی، سرکوب قیمت‌ها، تغییر بی‌قاعد سیاست‌های پولی و مالی، مالیات‌ها، عوارض و تعرفه‌ها و دخالت دولت در بازار و افزایش هزینه‌های تولید و... است؛ به‌راستی کدام‌یک از این بسترسازی‌ها و اقدامات برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی، اموری نگویند و برخلاف سلامت اقتصاد است که باید از ایجاد و انجام آنها بهراسیم؟

۲- رقم سرمایه‌گذاری خارجی در کشورمان بسیار محدود (۲/۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۳ - آنگتاد - فارس ۱۴۰۳/۱/۲۶) و عمده تعامل ایران با جهان، تعامل تجاری و براساس صادرات نفت و واردات کالا بوده است. این در حالی است که طبق آمار در همان سال حدود ۴۰ هزار میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی در جهان صورت گرفته است. اگر سرمایه‌گذاری خارجی امری مذموم و نافی استقلال کشورهاست، چرا برای سهم‌بری بیشتر از آن رقابتی سنگین در جریان است (آمریکا، کانادا، ژاپن، چین و آلمان پنج کشور اول مقصد سرمایه‌گذاری خارجی - ۱۴۰۵/۳/۱۱)؟

تازه‌ای نیز تولید می‌کند. به همین جهت، مسئله او علم، معرفت و عقلانیت شد؛ مسئله‌ای که برای او ریشه عمیق تاریخی داشت و بر آن بود که چرایی و ریشه‌های عمیق بحران کنونی را باید از فروپاشی ساسانین به این سو جست. همین دستگاه فکری، مسیر پژوهش‌های او را نیز شکل داد. از «آسیب‌شناسی فرهنگی دانشگاه‌های ایران» تا بررسی «معمای حاکمیت قانون»، از «تامل درباره ذهن ترجمه‌ای و تاریخ اجتماعی ترجمه» تا «نسبت زبان فارسی و بازسازی اجتماعی»، همگی اجزای پروژه‌های واحد بودند؛ پروژه‌ای که می‌کوشید موانع تاریخی و معرفتی شکل‌گیری عقلانیت و تولید علم را در ایران واکاوی کند. برای خلیلی، جامعه‌شناسی بدون شناخت تاریخ و فرهنگ ایران، دانشی ناقص بود و از همین رو، مطالعات تاریخی و ادبی نیز بخش جدایی‌ناپذیر اندیشه او را تشکیل می‌داد. به ندرت می‌توانستیم در موضوعی با او گفت‌وگو کنیم یا پای سخنانش بنشینیم و ارجاعات به تاریخ ایران و متون کهن و ادبی ایران را در آن نایبیم. زندگی علمی اسماعیل خلیلی بازتاب همین نگاه او به جامعه‌شناسی و ایران بود.

ادامه در صفحه ۴

یادداشت

در امتداد روشن رفاقت

میراث وفاق؛ در ثرای شهید خامنه‌ای و بازخوانی تجربه مشترک باران امام

محسن‌هاشمی رفسنجانی

شهادت آیت‌الله حاج سیدعلی خامنه‌ای، ضایعه‌ای برای جهان اسلام و دلستان انقلاب اسلامی است. ایشان از شاگردان برجسته مکتب امام خمینی (ره) و از چهره‌های اثرگذار تاریخ معاصر ایران بودند که عمر خویش را در راه مبارزه و پاسداری از آرمان‌های انقلاب اسلامی سپری کردند. ایمان راسخ، استقامت در برابر دشواری‌ها، شجاعت در میدان‌های حساس و روحیه خستگی‌ناپذیر در انجام مسئولیت‌های خطیر، از ویژگی‌های برجسته شخصیتی ایشان بود. آیت‌الله خامنه‌ای نقشی تعیین‌کننده در حفظ ثبات، امنیت و اقتدار کشور ایفا کردند و نام خود را در حافظه تاریخی ملت ایران ماندگار ساختند. خاطرات فراوانی از آیت‌الله شهید خامنه‌ای در ذهن دارم؛ خاطراتی که هر یک گوشه‌ای از دغدغه‌مندی و مسئولیت‌شناسی ایشان را نشان می‌دهد. یکی از این خاطرات به اواخر سال ۱۳۶۹ بازمی‌گردد؛ زمانی که بعد از پایان جنگ تحمیلی و آزادی اسرا در مسئولیت عضو هیئت‌مدیره سازمان صنایع دفاع و معاون هماهنگی گروه موشکی برای ارائه گزارشی درباره وضعیت صنایع نظامی کشور به دیدار ایشان رفتم.

ادامه در صفحه ۳

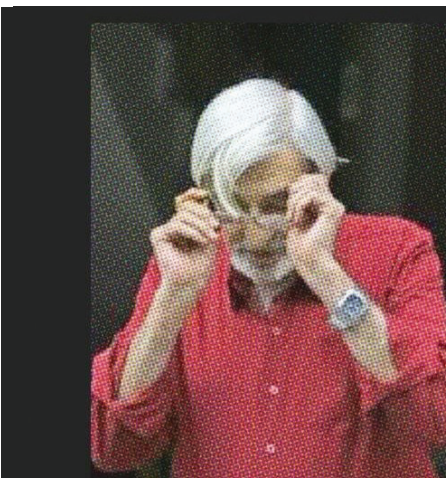
ادامه در صفحه ۴

چهل روز گذشت ...

چهل روز از سفر عزیزمان پرویز خرسند که صد غافله دل همزه اوست؛ گذشت! چهل روز پیش او را به خاک - خاک پذیرفته - که؛ اشارتی است به آرامش سپردیم و هم چنان سوگوار سفر بی بازگشت او هستیم.

چنان که خودش خواسته بود هزینه مراسم یادبود را به موسسه خیریه‌ای که بزرگداشت او دران تالار برگزار شد؛ تقدیم کردیم و اینک هزینه مراسم چهلم او را نیز به نیازمندیانی که خود می‌شناسیم؛ تقدیم می‌کنیم.

خانواده استاد پرویز خرسند

ادامه در صفحه ۳